

Armas Herman!

Oli väga meeldiv saada üle hulga aja Sinult kirja. Pealegi kirjutatud iseenda sünnipäeval. Võta siis vastu meie hilinenud õnnesoovid., sest Sinu sünnipäeva asupaigast kalendris puudusid meil teated ja seega ka võimalus esineda õigel silmapilgul. Nagu näha, oled minust pisut-pisut ees, aga mis tähendab selline pisike edumaa. Ärakäidud tee pikkusega võrreldes! Sinna on ju päratu tee tagasi, kui hakkasin nägema keskkoolinoorsõõ konverentsidel Herman Kleini ning oleme sest peale astunud omi aastaid ikka selles samas vaimus - Sina pisut ees ja mina veidi taga. Aastate kulgedes on mitmeid nooreea sõpru jäänud tee äärde jalgu puhkama või siirdunud teist teeharu pidi või jäänud pidama pikka puhkust Omaaegsete, see tähendab meie põlvkonna ring jääb aina ahtamaks ja varsti on see õre kui harvendatud mets, kust võib teise veerde vabalt läbi vaadata. Vaid üksikuid puid. Eriti kui seda põlvkonda võtta kitsamas mõttes - nii umbes viie aasta piirides. Paarkümmend aastat meist vanemaid mehi on läinud hauda õndsas usus oma isamaa igavesse säilimisse, oleme nagu jäänud hiljaks. Mõnikord mõtlen, et on needki õnnelikud, keda võttis kuul sõjatangreil. Surid asja eest, eriti need, keda kandis idealism. Soome poiste hülgas oli selliseid palju. Mõistus ütleb ometi, et surid ilma asjata. Aga sedasama teed on eesti mehi surnud alates Jaapani sõjast kaudu Esimese Maailmasõja ja Teise Maailmasõja. Lõppude lõpuks pole seal olnud suurt vahet, kas kõnnid maakamara peal või oled maganud selle kaitsva kätte all. Kaduviku varjus oleme kõndinud meiegi oma maapao aastad.

Millegi pärast meenuv praegu Aleksander Juhanson-Elango noorepõlve kuju. Varaküpsena oli ta omaealisist pool pead pikem. Puberteediajast ülesaanuna aga ei pidanud enam sammu: vajus nagu kokku. Keskmise keskpärasena tegi ja teeb siiski oma osa. Praegu kuuldavasti pedagoogika professor. Arvatavasti eluvõõras ja kuivalt teoreetiline.

Kõne alla sattunud teemat jätkates võiksin liialdamatult kinnitada, et omaaegse koolinoorsooliikumise ridades oli toredaid inimesi. Mõnevõrra ka põhku, kuid enamuses selliseid, kes tekitasid vaimse ja idealistliku õhkkonna, kus oli väärt viibida. Meile järgnevad moored ei loonud midagi meie elutundega võrreldavat ning olid sellevõrra vaesemad. Kahju, et see ühine eluvaade hajus üliõpilasikka jõudnute hulgas ning ei koondunud terviklikuks ühiskondlikuks jõuks. Puudus või puudusid juhid. Liig palju oli organisaatoreid ja vähe sõnaseadjaid kirjas ja kõnes.

Tallinna poistest olid toredamad ja muhle enim meelt mööda Georg Noor (Mäletad?) ja Nigulas Käbin. Meie kolmekesi täitsime 3-4 aasta kestel sama vedavat osa. Georg Noor oli väga intelligentne, taktiline ja delikaatne. N.Käbinal oli enam tervet idealismi ja lõpmata palju tarmu, kuid oli pisut lihtsameelne. Noor ei olnud trügija ja ta vilets tervis tõkestas edaspidise tõusu, Käbina võttis ootamatu surmavikat. Käbinast oleks kindlasti arenenud eesti ühiskondlikus elus nii või teisiti väljapaistev isiksus.

Ometi on tolleaegse noorsooliikumise juhtiv kaader suuremal või vähemal määral püsinud eesti avaliku elu esirinnas. Meie aeg oli õieti ees. Vabariigi äkine lõpp lõikas läbi meie võimalused.

Kirjutad, et Rootsisis on kümne aasta kestel olnud märgatavat inimeste vahetust. Tõsi ta on. Märkab seda isegi ajalehte lugedes. On tore seegi, et on pealetulejaid. Kui ajalugu kord meie pagulastegevusele mingisugust tähtsust omistab eestluse edasiviimise või vähemalt säilitamise seisukohalt. Mida enam aeg liigub, seda enam nihkub eestluse eest peetava võitluse raskuspunkt kodurahva juurde. Ja kord tõuseb kodurahvas jälle kindlasti.

Eile õhtul pidasime siin sete sakslastega, keda on Johannesburgis umbes 16,000, läbirääkimisi ühise luterliku kiriku ja koguduse organiseerimise asjas. Sakslaste poolt oli neli esindajat ja Rootsi kiriku pastor ja mina

esindasime skandinaavlasti - rootslasti, norralasti, taanlasti, soomlasti ja eestlasti. Sakslastega on raske saada koostööd, aga üritame edasi. Skandinaavlastega on meil eestlasil hästi kontakt ja koostöö ning kui kuski mujal maailmas eestlased ei kuulu Skandinaaviasse, siis siin küll. Eestlaste pärast aga ei nimetata meie ettevõtteid skandinaavia nimega vaid Põhjalaga. Eestlaste 25 pealist rühma loetakse Johannesburgi põhjala rahvaste peres kõige kõvemaks. Kokku on Johannesburgis skandinaavlasti umbes 3000. Pisut nagu kelkimine - mis?

Meie oma sakslastega on meil kodune läbisaamine ning külastame regulaarselt üksteise kodusid. Nema tunnevad end meie seltskonnas paremini kui sakslaste hulgas. Poliitilisel pinnal arusaamatusi ei tõuse ning kui mõni katsub hakata minevikku üles soendama ja selle kallal targutama, siis öeldakse sellele lihtsalt: "Ära plära!"

Tead ju isegi, et ma pole mingi suur koolimees või sedamoodi. Ometi ütles mulle koolijuhataja paari päeva eest, et andku ma paberid sisse kooli inspektori kohale. Meil on koolis 18 õpetajat ja inspektorina vabaneksin tundide andmisest täiesti. Ma ei oska ütelda, mida ma teen. Võõral maal on raske olla ülemuse osas. Palga suhtes suuremat vahet ei oleks. Saan praegu enam palka kui Koolijuhataja või inspektor, sest mulle arvestati kõik vanusena sisse, mis vähegi andis, isegi teenistus Haridusministeeriumis vabaharidusnõunikuna, kuigi sel pole kooliga otsest sidet. Kümne aasta kestel on mulle kohalik rutiin kõvasti sisse kasvanud ja esimeste aastate pingutavast ajast olen täiesti üle. Ainult buuri keel ei ole veel sada protsenti, kuid annan oma tunnid seegi aines ja mõne kuu eest kontrollinud inspektor jäi väga rahule. Oli üteldud, et buuri keel on sama hea kui inglise, milles ta muidugi eksis. Inspektor oli Transvaali 30-pealisest inspektorite perest kõige asjatundlikum ja kõvem mees, kuid pidi eksima temagi. Kui ma aga sattus mõnikord mõne kohaliku advokaadi büroo ruumi, siis lööb selline imelik valu südamesse, et see ei ole kaugel ärdusest. Oma elus olin õnnelikum selle ühe aasta kui olin advokaat.

Aga nüüd mulle paistab, et olen sattunud oma vana vea juurde ning kõnelen iseendast. Parem juba siis ilmadest. Tänavune talv oli erakordselt soe ja inimesed ei mäleta teist sellist. Peaaegu suvine. Juulikuus oli puhkus ja tavaliselt läheme seks kuuks siinsest külmusest ära alla India ookeani äärde. Tänavu olime siin ning oli mõnus siingi. Raske on ka jätta maja üksi, sest sisse-murd-mised on siin igapäevaseks nähteks. Ka siis kui polegi läinud teise linna, vaid oled läinud lihtsalt kinno.

Ma olen vahetevahel vaadanud talude hindu STB kuulutuste küljel ning näib, et asi ei ole väga hull, kuid enam muret tekitab, kas kere enam kohaneks. Külma kliimaga. Muidu oleks aga tore olla Sinuga üleaedne ning arutada jooksvaid põllupidamise probleeme. Rootsi tundub endiselt kodusena ja imelik küll, isegi kodusemana kui Soome. Minu vanaema kõneles veel rootsi keelt ja minu onud tõid omad naised kõik Vormsist. On see nüüd selle tõttu, või mõnel muul põhjusel, aga nõnda see on. Muidu, nagu tead, olen rahvuse poolest veendunud hiidlane ja rootslastega ei tunne ma oma meelest midagi ühist.

Küll see juulikuu viimastel päevadel pidi olema, kui me Stockholmist 1948.aastal lahkusime, sest 18.augustil olime juba Kaplinnas ja 20.augustil Johannesburgis. Nii et siin saab mõne päeva pärast kümme aastat täis, mis ei olnud mitte kavatsatud. Mäletan hästi Stockholmist lahkumise hetki ja sõbralikke käepigistusi. Ka laeva lahkumist Göteborgi sadamasillast ja eriti laeva lahkumist Southamptonist, mis käristas sideme Euroopaga ... Alles siin olen omandanud eurooplase tunde, milline mul varem puudus.

Soovime mõlemad Sulle ja abikaasale ja kogu teie suurele perele aina õnne ja head tervist ning kõva vastupanu maapao nähtavais ja nägematu is surveis ja kui jälle veidi mahti saad, lase kuulda Rootsi uudiseid.

Parimate soovidega

Kaale